

Верховний
Суд

Участь прокурора у господарському процесі

Юрій Чумак

суддя-спікер Касаційного господарського суду
у складі Верховного Суду, кандидат юридичних наук

ПРОГРАМА
підготовки для підтримання кваліфікації суддів
місцевих господарських судів (23 лютого 2023 року)

Дотримання прокурором розумних строків
для реагування компетентним органом
на стверджуване порушення

Постанова ВП ВС від 26.05.2020 у справі № 912/2385/18

Звертаючись до компетентного органу до подання позову в порядку, передбаченому статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», прокурор фактично надає йому можливість відреагувати на стверджуване порушення інтересів держави, зокрема, шляхом призначення перевірки фактів порушення законодавства, виявлених прокурором, вчинення дій для виправлення ситуації, а саме подання позову або аргументованого повідомлення прокурора про відсутність такого порушення.

Невжиття компетентним органом жодних заходів протягом розумного строку після того, як цьому органу стало відомо або повинно було стати відомо про можливе порушення інтересів держави, має кваліфікуватися як бездіяльність відповідного органу.

Постанова КГС ВС від 07.07.2021 у справі № 914/1577/19

Часовий проміжок, що минув між повідомленням позивача та поданням позову у справі, не завжди є вирішальним у питанні дотримання прокурором приписів статті 23 Закону України «Про прокуратуру» (*постанова КГС ВС від 20.01.2021 у справі № 927/468/20*).

Критерій «розумності», який наведений у постанові ВП ВС від 26.05.2020 у справі № 912/2385/18, має визначатися з урахуванням великого кола чинників і не може бути оцінений виключно темпорально. До таких чинників належать, зокрема, але не виключно, обізнаність позивача про наявність правопорушення та вжиті ним заходи з моменту такої обізнаності, спрямовані на захист інтересів держави.

Постанова КГС ВС від 26.05.2021 у справі № 926/14/19

Встановлюючи підстави представництва прокурора, суд повинен здійснити оцінку не тільки щодо виконання ним обов'язку попереднього (до звернення до суду) повідомлення відповідного суб'єкта владних повноважень, яке є останнім перед безпосереднім поданням позову до суду, а й наявні у справі інші докази щодо обставин, які йому передували, зокрема попереднього листування між прокурором та зазначеним органом, яке за своїм змістом може мати різний характер.

Якщо попереднє листування свідчить про те, що воно мало характер інформування відповідного органу про вже раніше виявлені прокурором порушення, а відповідний орган протягом розумного строку на таку інформацію не відреагував або відреагував повідомленням про те, що він обізнаний (у тому числі до моменту отримання інформації від прокурора) про таке порушення, але не здійснював та/або не здійснює та/або не буде здійснювати захист порушених інтересів, то у такому випадку наявні підстави для представництва, передбачені абзацом першим частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру». У такому разі (за умови наявної відповіді уповноваженого органу) дотримання розумного строку після повідомлення про звернення до суду не є обов'язковою, оскільки дозволяє зробити висновок про нездійснення або здійснення неналежним чином захисту інтересів держави таким органом.

Постанова КГС ВС від 17.08.2020 у справі № 913/73/19

Позов залишено без розгляду з огляду на те, що прокуратурою не дотримано порядку повідомлення, передбаченого частиною четвертою статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

Прокурором не надана можливість у розумні строки відреагувати на стверджуване порушення інтересів держави, зокрема, шляхом призначення перевірки фактів порушення законодавства, виявлених прокурором, вчинення дій для виправлення ситуації, а саме подання позову або аргументованого повідомлення прокурора про відсутність такого порушення, натомість, не отримавши відповіді офісу Держаудитслужби, прокурор подав до суду позовну заяву.

Постанова КГС ВС від 28.08.2020 у справі № 914/1000/19

Прокурором достатньо дотримано порядок, передбачений статтею 23 Закону України «Про прокуратуру», проте компетентний орган протягом розумного строку після отримання повідомлення самостійно не вчинив жодних дій щодо усунення порушень.

КГС ВС не погодився з твердженням судів про недоведення прокурором «нездійснення» позивачем захисту інтересів держави у спірних правовідносинах, оскільки встановлені у справі та наведені прокурором обставини свідчать про тривалу бездіяльність уповноваженого органу щодо захисту інтересів держави.

Постанова КГС ВС від 01.10.2020 у справі № 914/2000/19

КГС ВС погодився з висновками суду апеляційної інстанції стосовно наявності підстав для представництва інтересів держави у суді прокурором.

Компетентні органи були обізнані з фактом наявності порушення прав держави, однак жодних заходів протягом розумного строку після того, як їм стало відомо або повинно було стати відомо про можливе порушення інтересів держави, не вчинили.

Статус прокурора за відсутності органу
або відсутності у такого органу повноважень
звертатися до суду

Постанова ВП ВС від 15.01.2020 у справі № 698/119/18

У разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача.

У разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві, і в такому разі прокурор набуває статусу позивача.

Постанова ВП ВС від 11.02.2020 у справі № 922/614/19

Якщо підставою для представництва інтересів держави прокурор зазначив відсутність органу, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, цей довід прокурора суд повинен перевірити незалежно від того, чи надав прокурор докази про вчинення ним дій, спрямованих на встановлення відповідного органу. Тобто, суд самостійно перевіряє, чи справді відсутній орган, що мав би для захисту інтересів держави звернутися до суду з таким позовом, як заявив прокурор.

Процедура, передбачена абзацами третім і четвертим частини четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», застосовується тільки до встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у випадку, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або неналежним чином здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження з такого захисту. Іншими словами, прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це відповідного суб'єкта лише тоді, коли той має повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, але не здійснює чи неналежно їх здійснює.

Постанова ВП ВС від 15.09.2020 у справі № 469/1044/17

За певних обставин прокурор може звертатися до суду в інтересах держави і в особі органу місцевого самоврядування, зокрема тоді, коли цей орган є стороною правочину, про недійсність якого стверджує прокурор.

Оскільки таку позовну вимогу вправі заявити, зокрема, будь-яка сторона правочину, відповідний орган як така сторона може бути позивачем.

У такій ситуації прокурор для представництва інтересів держави в особі компетентного органу як сторони правочину має продемонструвати, що цей орган не здійснює або неналежним чином здійснює захист відповідних інтересів, не реагуючи на повідомлення прокурора про наявність підстав для звернення до суду (абзац третій частини четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

Постанова КГС ВС від 16.09.2020 у справі № 922/708/19

Визначення прокурором свого правового статусу як самостійного позивача у справі за наявності органу державної влади, уповноваженого на здійснення захисту інтересів держави у спірних правовідносинах, не нівелює його обов'язку щодо дотримання порядку представництва, дотримання процедури, встановленої частинами третьою та четвертою статті 23 Закону України «Про прокуратуру» та надання можливості такому органу самостійно звернутись до суду за захистом порушених прав держави.

Судам необхідно оцінити:

- 1) наявність підстав для захисту прокурором інтересів держави у суді;
- 2) дотримання прокурором процедури, встановленої частинами третьою та четвертою статті 23 Закону України «Про прокуратуру», яка повинна передувати зверненню до суду з відповідним позовом.

Лише за результатами оцінки зазначених складових за наведеним алгоритмом суди мали дійти висновку щодо наявності правових підстав для відкриття або відмови у відкритті провадження у справі, залишення позовної заяви без руху або її повернення.

Звернення прокурора до суду в інтересах
неналежного позивача

Постанова КГС ВС від 26.08.2020 у справі № 911/2032/17

Залишення позову прокурора без розгляду після відкриття провадження у справі стосується виключно випадків, коли прокурор правильно визначив орган, уповноважений на захист інтересів держави у спірних правовідносинах в обраний прокурором спосіб, проте не підтвердив наявності підстав для представництва інтересів держави в особі цього органу в порядку, передбаченому статтею 23 Закону України «Про прокуратуру».

Встановлення судом обставини звернення прокурора в інтересах неналежного позивача, тобто особи, яка не уповноважена на виконання функцій держави у спірних правовідносинах, має процесуальним наслідком відмову в задоволенні відповідного позову, а не залишення позову прокурора без розгляду на підставі пункту 1 частини першої статті 226 ГПК України.

Звернення прокурора до суду у разі наявності
декількох уповноважених органів

Постанова КГС ВС від 19.08.2020 у справі № 923/449/18

При визначенні органу, в інтересах якого пред'являється позов, прокурор не повинен перелічувати усі без винятку органи, уповноважені державою на здійснення повноважень із захисту інтересів держави у відповідному спорі, оскільки згідно зі статтею 53 ГПК України та статтею 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурору достатньо довести, що орган, в інтересах якого заявлено позов, уповноважений на здійснення відповідних функцій у спірних правовідносинах і суд згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») під час розгляду справи має самотійно перевірити доводи прокурора щодо наявності чи відсутності повноважень органу (-ів) влади здійснювати у спосіб, який обрав прокурор, захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах.

Позов прокурора, в якому позивачем і відповідачем є фактично одна і та ж сама особа

Постанова ВП ВС від 05.10.2022 у справі № 922/1830/19

У цій справі прокурор пред`явив, зокрема, вимогу про визнання незаконним та скасування наказу ГУ Держземагентства у Харківській області, відповідачем визначив ГУ Держгеокадастру у Харківській області. Отже, в частині цієї позовної вимоги позов фактично пред`явлений державою (в особі прокурора) до неї самої (в особі ГУ Держгеокадастру у Харківській області).

Зазначене не відповідає частині першій статті 45 ГПК України, відповідно до якої сторонами в судовому процесі - позивачами і відповідачами - можуть бути особи, зазначені у статті 4 цього Кодексу. Отже, позивач і відповідач не можуть збігатися, оскільки такий збіг унеможлиблює наявність спору.

Разом з тим позивач у межах розгляду справи може посилатися, зокрема, на незаконність зазначеного наказу без заявлення вимоги про визнання його незаконними та скасування, оскільки такі рішення за умови їх невідповідності закону не зумовлюють правових наслідків, на які вони спрямовані.

Постанова КГС ВС від 07.09.2020 у справі № 917/468/19

Звертаючись з позовом у даній справі, зокрема, до Головного управління Держгеокадастру, та визначаючи орган, що уповноважений на здійснення захисту інтересів держави у спірних правовідносинах саме Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, прокурор фактично створив парадоксальну ситуацію, за якої позивачем та одним із відповідачів у справі є одна і та ж особа – Держгеокадастр.

ГПК України взагалі не передбачає можливості поєднання сторін судового процесу в одній особі, не передбачено у цьому Кодексі і поняття «неналежний позивач», не визначає й механізму заміни останнього, позаяк положення Кодексу спрямовані на вирішення спору, якого не може бути із «самим собою». ГПК України надає суду першої інстанції можливість за клопотанням позивача залучити до участі у справі належного відповідача, але у даній справі за сформульованих позовних вимог та характеру спірних правовідносин підстав для вчинення такої процесуальної дії не було.

Отже, у випадку встановлення судом процесуального випадку, за якого позивачем і відповідачем у справі є фактично одна і та ж сама особа, розгляд заявленого позову у цій частині є неможливим за відсутністю спору як такого.

Процесуальні наслідки недотримання прокурором вимог частини четвертої статті 53 ГПК України щодо надання суду обґрунтування про наявність підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді

Постанова КГС ВС від 12.08.2020 у справі № 924/1199/18

Невиконання прокурором вимог щодо надання суду обґрунтування про наявність підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді згідно із частиною четвертою статті 53 ГПК України має наслідком застосування положень, передбачених статтею 174 цього Кодексу, про залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків і повернення в разі, якщо відповідно до ухвали суду у встановлений строк ці недоліки не усунуті.

Водночас якщо суд установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, то позовну заяву прокурора слід вважати такою, що підписана особою, яка не має права її підписувати. І в таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України (залишення позову без розгляду).

Постанова КГС ВС від 31.08.2020 у справі № 910/9736/19

Невиконання прокурором вимог щодо надання суду обґрунтування про наявність підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді згідно із частиною четвертою статті 53 та частиною п'ятою статті 162 ГПК України має наслідком застосування положень, передбачених статтею 174 цього Кодексу, про залишення позовної заяви без руху для усунення її недоліків і повернення в разі, якщо відповідно до ухвали суду у встановлений строк ці недоліки не усунуті.

Постанова КГС ВС від 18.09.2020 у справі № 910/5367/20

У випадку якщо прокурор, звертаючись з позовом, посилається на обставини, які можуть бути підставою для здійснення представництва інтересів держави в суді, однак не надає суду обґрунтування про наявність цих підстав з відповідними доказами, суд залишає позовну заяву без руху для усунення цих недоліків.

У тому ж випадку, якщо прокурор не посилається на такі обставини або обставини, на які він посилається, не можуть бути підставою для здійснення представництва, і, відповідно, їх обґрунтування і підтвердження доказами не має значення, суд згідно з пунктом 4 частини п'ятої статті 174 ГПК України повертає позовну заяву і додані до неї документи.

Постанова КГС ВС від 18.08.2020 у справі № 914/1844/18

Оскільки процесуальний закон не визначає, які саме положення, в якому порядку (послідовності) має застосовувати суд першої інстанції у разі невиконання прокурором зазначених вище вимог, то суд, керуючись принципами диспозитивності та пропорційності господарського судочинства (статті 14, 15 ГПК України), може на свій розсуд спочатку залишити позовну заяву прокурора без руху та повернути її в разі неусунення заявником допущених недоліків у встановлений строк (частина четверта статті 174 ГПК України), або ж з урахуванням фактичних обставин справи на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 174 цього Кодексу повернути позовну заяву прокурору (без її попереднього залишення без руху).

Постанова КГС ВС від 08.04.2021 у справі № 914/2618/16

КГС ВС відхилив у судовому засіданні подане скаржником (позивачем) клопотання про залучення до участі у цій справі Офісу Генерального прокурора як таке, що суперечить положенням статті 53 ГПК України, оскільки за змістом норм цієї статті участь прокурора у справі здійснюється за його ініціативою шляхом звернення до суду з позовом (заявою, скаргою) або із заявою про вступ у справу, тоді як інші учасники провадження у справі, а також суди позбавлені процесуальної ініціативи порушувати питання про залучення прокурора у справі.

Неможливість подання касаційної скарги прокурором після відмови у прийнятті скарги особи, яку представляє прокурор

Постанова КГС ВС від 17.08.2020 у справі № 910/6668/19

Вже існуюча відмова у відкритті касаційного провадження відповідачу – територіальній громаді міста, унеможлиблює відкриття провадження за касаційною скаргою цієї ж особи, поданою іншим представником – прокурором, оскільки відповідачем – територіальною громадою в особі міської ради вже реалізовано право на касаційне оскарження судового рішення з процесуальними наслідками у вигляді відмови у відкритті касаційного провадження.

За приписами пункту 3 частини першої статті 293 ГПК України визначено процесуальне обмеження щодо повторної подачі касаційної скарги після відмови у відкритті касаційного провадження на те саме судове рішення та є загальним для всіх суб'єктів, що також узгоджується зі статтею 129 Конституції України, якою як одну із засад судочинства визначено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, і не може бути визнане обмеженням права доступу до суду в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Процесуальна дієздатність прокурора
та підстав для залишення позову
без розгляду

Постанова ВП ВС від 26.05.2020 у справі № 912/2385/18

У разі установлення судом відсутності підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, позовну заяву прокурора слід залишити без розгляду як таку, що підписана особою, яка не має права її підписувати.

У таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України.

Процесуальна дієздатність прокурора
при поданні повторної апеляційної скарги
після повернення апеляційної скарги особі,
яку представляє прокурор

Постанова КГС ВС від 02.09.2020 у справі № 911/936/18

Вступаючи у справу шляхом подання апеляційної скарги на боці державного органу, який здатен самостійно реалізувати свої процесуальні права учасника справи та активно реалізовує їх, прокурор фактично дублює цей орган, надаючи йому у такий спосіб додаткові переваги перед іншою стороною спору, яка натомість опиняється у гірших умовах порівняно з реалізацією процесуальних прав, підтримуваним прокурором відповідачем.

Допущення уповноваженим органом процесуальних недоліків (помилки) при реалізації своїх процесуальних прав саме по собі не свідчить про неналежне здійснення ним захисту інтересів держави, що в розумінні статті 23 Закону України «Про прокуратуру» дало б прокурору право на представництво цього органу в суді, оскільки неналежне оформлення апеляційної скарги не позбавляє уповноважений орган процесуальної дієздатності.

Представництво прокурором в суді інтересів
держави в особі Кабінету Міністрів України
та Національного банку України

Постанова КГС ВС від 23.06.2020 у справі № 910/13720/19

Представництво в суді інтересів держави в особі КМУ та НБУ може здійснюватися прокурором Офісу Генерального прокурора або обласної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Представництво інтересів держави в суді у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснюється прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у визначених законом випадках – прокурорами Офісу Генерального прокурора в порядку та на підставах, визначених ЦПК України.

Незгода суду з обґрунтуванням прокурора
стосовно визначеної ним підстави для
представництва та неподання прокурором
доказів про відсутність відповідних органів

Постанова ВП ВС від 26.06.2019 у справі № 587/430/16-ц

Незгода суду з наведеним у позовній заяві обґрунтуванням прокурора щодо визначеної ним підстави для представництва, як і неподання прокурором доказів про відсутність органів влади, які мають повноваження здійснювати захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах, не є підставою для залишення позову без розгляду.

Оскільки повноваження органів влади, зокрема і щодо здійснення захисту законних інтересів держави, є законодавчо визначеними, суд згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») під час розгляду справи має самостійно перевірити доводи сторін щодо наявності чи відсутності повноважень органів влади, зокрема повноважень органів Держгеокадастру, здійснювати у спосіб, який обрав прокурор, захист законних інтересів держави у спірних правовідносинах.

Дотримання вимог частини третьої
статті 24 Закону України «Про прокуратуру»
та подання апеляційної скарги заступником
прокурора

Постанова ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 553/2759/18

За змістом частини третьої статті 24 Закону України «Про прокуратуру» у редакції, чинній на час подання апеляційної скарги, право на її подання на судові рішення в цивільній справі мали прокурор, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі в розгляді справи прокурор вищого рівня: Генеральний прокурор, його перший заступник і заступники, керівники регіональних та місцевих прокуратур, перші заступники та заступники керівників регіональних прокуратур.

При цьому наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді. Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва (абзаци перший–другий частини четвертої статті 23 Закону України «Про прокуратуру»).

Недопущення представництва прокурором
в суді інтересів державних компаній,
політичних партій, громадських об'єднань

Постанова ВП ВС від 06.07.2021 у справі № 911/2169/20

Заборона на здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній передбачена абзацом третім частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», має застосовуватись з урахуванням положень абзацу першого частини третьої цієї статті, якими передбачено, що суб'єкт, в особі якого прокурор може звертатись із позовом в інтересах держави, має бути суб'єктом владних повноважень, незалежно від наявності статусу юридичної особи.

Відсутність у законі інших окремо визначених заборон на здійснення представництва прокурором, окрім спеціальної заборони на представництво державних компаній, не слід розуміти як таку, що розширює встановлені в абзаці першому частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» межі для здійснення представництва прокурором законних інтересів держави.

Цим висновком ВП ВС відступила від висновку щодо застосування частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» в подібних правовідносинах, викладеного в постанові КЦС ВС від 15.04.2020 у справі № 363/4656/16-ц, який зводиться до необхідності визначення організаційно-правової форми суб'єкта, в особі якого звертається прокурор, з метою підтвердження підстав для представництва інтересів держави в суді в особі державного підприємства.

Постанова ВП ВС від 23.11.2021 у справі № 359/3373/16-ц

На відміну від прокурора та органів, через які діє держава, юридичні особи, які не є такими органами, діють як самостійні суб`єкти права - учасники правовідносин. Конституцією України та законом не передбачена можливість прокурора здійснювати процесуальні та інші дії, спрямовані на захист інтересів юридичних осіб. Зокрема, до повноважень прокурора не належить здійснення представництва в суді державних підприємств. При цьому інтереси юридичної особи можуть не збігатися з інтересами її учасників (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 22 жовтня 2019 року у справі № 923/876/16 (провадження № 12-88гс19, пункт 62)). Тому інтереси державного підприємства можуть не збігатися з інтересами держави, яка має статус засновника (вищого органу) такого підприємства (див. постанову Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року у справі № 910/2861/18 (провадження № 12-140гс19, пункт 71)).

Велика Палата Верховного Суду підтвердила свій висновок про відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави в особі державного підприємства (пункт 8.14 постанови Великої Палати Верховного Суду від 06 липня 2021 року у справі № 911/2169/20 (провадження № 12-20гс21)).

У зв`язку з цим позовні вимоги прокурора, спрямовані на захист прав або інтересів не держави, а державного підприємства, не підлягають розгляду по суті, оскільки позовну заяву за такими вимогами фактично подано не від імені та в інтересах держави, а від імені та в інтересах державного підприємства, а прокурор не має повноважень на ведення справ в частині таких вимог.

Постанова КГС ВС від 22.10.2019 у справі № 911/3153/16

Положеннями абзацу 3 частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру» прямо заборонено здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній.

Служба автодоріг у Київській області є самостійною юридичною особою з відповідною процесуальною дієздатністю та наділена правом на здійснення захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів у судовому порядку, а матеріали справи не містять належних і допустимих доказів того, що Служба автодоріг у Київській області не може чи не бажає здійснювати захист інтересів держави та звертатися до суду з відповідним позовом до відповідачів.

Постанова КГС ВС від 15.09.2020 у справі № 911/551/19

Звертаючись до суду в інтересах держави в особі державного підприємства, яке не є органом державної влади або іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого належить захист інтересів держави, зокрема, в галузі реалізації принципів регулювання земельних відносин або захисту природних ресурсів, прокурор порушив норми частини третьої статті 23 Закону України «Про прокуратуру», згідно з якою здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній не допускається.

При цьому порушення прокурором встановленої законом прямої заборони на звернення до суду в інтересах державної компанії виключає необхідність з'ясування питання про невиконання або неналежне виконання таким позивачем дій, спрямованих на захист власних прав та інтересів або інтересів держави.

Постанова КГС ВС від 03.09.2020 у справі № 911/616/15

Посилання прокурора на те, що у результаті укладення мирової угоди будуть порушені інтереси держави як єдиного акціонера АТ «НАК «Нафтогаз України» (яке, у свою чергу, є засновником та єдиним акціонером відповідача) є безпідставними, оскільки відповідно до положень статуту АТ «Укртрансгаз» не відповідає за зобов'язаннями держави, а держава не відповідає за зобов'язаннями товариства, а тому рішення суду у цій справі в частині затвердження мирової угоди, укладеної між позивачем і відповідачем, жодним чином не порушить інтересів держави або будь-яких інших осіб.

При цьому відповідно до норм чинного законодавства не допускається здійснення прокурором представництва в суді, зокрема інтересів держави в особі державних компаній.

Постанова КГС ВС від 21.01.2019 у справі № 909/516/18

Відповідно до статті 4 Закону України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» Державний концерн «Укроборонпром» є уповноваженим суб'єктом господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі. До складу концерну входять державні підприємства оборонно-промислового комплексу, в тому числі казенні підприємства.

Відповідно до положень статуту концерну він є державним господарським об'єднанням, функції з управління та контроль за діяльністю якого здійснює КМУ.

Наведене прокурором у позовній заяві обґрунтування щодо наявності правових підстав для його звернення до суду з позовом у цій справі є сумісним з розумінням «інтереси держави» та достатнім для відкриття провадження у справі.

Постанова КГС ВС від 08.05.2018 у справі № 918/376/17

Державний концерн «Укроборонпром» є одним із спеціальних суб'єктів, якому Законом України «Про особливості управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі» делеговані владні повноваження.

Пред'явлення позову прокурором в інтересах держави в особі Державного концерну «Укроборонпром» викликане саме захистом інтересів держави у суді, оскільки Державним концерном «Укроборонпром» як уповноваженим органом з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі відповідних заходів не вжито.

Застосування позовної давності у справах за участю прокурора

Постанова ВП ВС від 22.05.2018 у справі № 469/1203/15-ц

Аналіз положень статей 256, 257, 261, 267 ЦК України дає підстави для висновку про те, що положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється й на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів.

До таких позовів поширюється положення стаття 257 ЦК України щодо загальної позовної давності, і на підставі частини першої статті 261 цього Кодексу перебіг позовної давності починається від дня, коли держава в особі її органів як суб'єктів владних повноважень довідалася або могла довідатися про порушення прав і законних інтересів.

Постанова ВП ВС від 05.12.2018 у справі № 522/2110/15-ц

У разі пред'явлення позову особою, право якої порушене, і в разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою, уповноваженою на це особою, позовна давність починає обчислюватися, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідалася або могла довідатися особа, право якої порушене, чи прокурор, уповноважений звернутися до суду в інтересах держави за захистом такого права, зокрема, якщо прокурор довідався чи міг довідатися про порушення права або про особу, яка його порушила, раніше, ніж особа, право якої порушене.

Постанова ВП ВС від 04.12.2018 у справі № 910/18560/16

Якщо у передбачених законом випадках у разі порушення або загрози порушення інтересів держави з позовом до суду звертається прокурор від імені органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, позовну давність слід обчислювати з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

Позовна давність починає обчислюватися з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися прокурор, у таких випадках:

- 1) прокурор, який звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, довідався чи мав об'єктивну можливість довідатися (під час кримінального провадження, прокурорської перевірки тощо) про порушення або загрозу порушення таких інтересів чи про особу, яка їх порушила або може порушити, раніше, ніж орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах;
- 2) прокурор звертається до суду в разі порушення або загрози порушення інтересів держави за відсутності відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження щодо захисту таких інтересів.

Постанова ВП ВС від 06.06.2018 у справі № 372/1387/13-ц

Положення закону про перебіг позовної давності поширюється й на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів.

Якщо в передбачених законом випадках з позовом до суду звернувся прокурор в інтересах відповідного органу (підприємства), то позовна давність обчислюється від дня, коли про порушення свого права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатись саме позивач, а не прокурор.

Постанова КГС ВС від 28.11.2018 у справі № 911/926/17

У спірних правовідносинах суб'єктом прав є саме держава, а не її конкретний орган, тому зміна уповноваженого органу щодо розпорядження спірними земельними ділянками і здійснення контролю за нею внаслідок внесення змін до чинного законодавства України не змінює порядку перебігу позовної давності.

Таким чином, визначаючи початок перебігу позовної давності у даному спорі, слід враховувати те, коли про порушене право дізналася або могла дізнатися саме держава в особі уповноваженого органу, а не конкретний позивач або прокурор.

Постанова КГС ВС від 18.12.2018 у справі № 916/563/14

У разі пред'явлення позову особою, право якої порушене, і в разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою, уповноваженою на це особою, позовна давність починає обчислюватися з одного й того самого моменту: коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється й на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів або інтересів територіальної громади.

Обов'язок прокурора попередньо,
до звернення до суду, повідомити
про це громадянина та його законного
представника або відповідного суб'єкта
владних повноважень, та наслідки
недотримання процедури повідомлення

Постанова КГС ВС від 20.10.2020 у справі № 906/927/18

Дотримання прокурором процедури, встановленої частинами третьою, четвертою статті 23 Закону України «Про прокуратуру», яка повинна передувати зверненню до суду (у цьому випадку з апеляційною скаргою), підлягає з'ясуванню судом незалежно від того, чи має місце факт порушення інтересів держави у конкретних правовідносинах, оскільки недотримання такої процедури унеможлиблює розгляд справи за поданою прокурором апеляційною скаргою.

Постанова КГС ВС від 13.08.2020 у справі № 910/6814/17

За наявності сумніву щодо отримання позивачем листа Генерального прокурора України, в порядку статті 23 Закону України «Про прокуратуру» надісланого Міністерству не поштовим відправленням, а спеціальними засобами зв'язку, суди попередніх інстанцій, не витребувавши у позивача інформацію про отримання такого листа, зробили передчасний висновок про відсутність доказів на підтвердження прокурором у цій справі наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді.

Розподіл судових витрат у справах за позовами прокурора в інтересах держави

Постанова ВП ВС від 05.10.2022 у справі № 923/199/21

Положення статей 123, 129 ГПК України визначають загальний порядок розподілу судових витрат між сторонами у справі та іншими учасниками справи, що ґрунтується на засаді обов'язковості відшкодування судових витрат особи, на користь якої ухвалено судове рішення, за рахунок іншої особи, яка в цьому спорі виступає її опонентом.

За змістом статей 42, 46, 53, 56 ГПК України прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, набуває статусу сторони у справі - позивача лише у випадках, передбачених процесуальним законом, однак у разі відкриття провадження у справі за поданим ним позовом він має ті ж права та обов'язки, що їх має позивач, за винятком права укласти мирову угоду.

Звертаючись із позовом в інтересах держави, прокурор є суб'єктом сплати судового збору та самостійно здійснює права та виконує обов'язки, пов'язані з розподілом судових витрат.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!